

○ *Russische Federatie*

Het enorme Russische bosareaal spreekt tot de verbeelding. Het landoppervlak van de Russische Federatie is voor de helft met bos bedekt: ruim 850 miljoen ha. Dit is 20% van het totale wereldbosareaal! De bosbouwsector heeft het echter moeilijk: door de economische crisis zijn houtoogst en houtverwerking afgenomen terwijl illegale kap een groot probleem is.

Russische Federatie

Woudreus

Een groot deel van het Russische bosareaal bestaat uit noordelijke boreale naaldbossen (taiga), terwijl in het zuiden gemengde bossen en loofbossen voorkomen. Tweederde van het bosareaal is productiebos, terwijl de rest hiervoor (economisch) niet geschikt is vanwege de moeilijke bereikbaarheid. Naaldbomen maken 80% van het houtvoorraad uit, met lariks als dominante soort in het grootste deel van Siberië en fijnspar en grove den in het westelijk deel van de Federatie. Van de loofboomsoorten zijn de berk, ratelpopulier, els, eik en haagbeuk de belangrijkste. De gemiddelde jaarlijkse bijgroei is laag vanwege het hoge aandeel natuurlijke bossen (minder dan $1 \text{ m}^3/\text{ha}/\text{jaar}$), maar het oogstpercentage is nog veel geringer.

Bosbeleid en boswetgeving

In officiële beleidsdocumenten zoals de *Basics of Forest Legislation* (1993) en de *Forest Code of the Russian Federation* (1997) wordt het begrip "Forest Fund" gehanteerd, waarmee al het bosgebied bedoeld wordt dat onder de jurisdictie van de federale overheid valt. De boswet van 1997 stelt het duurzame beheer van de Russische bossen centraal en dient als wettelijke basis om de bosbouwsector in een vrije markt economie te plaatsen. De zeer uitvoerige boswet bestaat uit 138 artikelen. In

maart 2004 is in de Staatsduma het ontwerp van een nieuwe Russische boswet besproken. Aanpassingen betreffen met name een nieuw systeem voor opbod en pacht van gronden van het Nationale bosbezit die in aanmerking komen voor exploitatie. Tevens zullen er meer mogelijkheden komen voor privaatzit van dergelijke gronden.

Het Federale Staatsbosbeheer 'Rosleskhoz' is verantwoordelijk voor het toezicht en de uitvoering van de boswet. Zij beheert ongeveer 94% van het totale bosareaal in Rusland; 4% wordt beheerd door landbouworganisaties; 1% door het Comité van Milieubescherming en 1% door andere overheidsorganen. Er zijn circa 250.000 mensen in dienst bij het Russische Staatsbosbeheer.

Certificering

Sinds de top in Rio is er een levendige discussie op gang gekomen, mede door inbreng van internationale organisaties, die een belangrijke invloed heeft gehad op de formulering van het nationale bosbeleid. De principes van duurzaam bosbeheer zijn o.a vastgelegd in *Criteria en indicatoren voor duurzaam bosbeheer (Prikaz Rosleskhoza 1998)* die de ontwikkeling van Russische bossen in goede banen moeten leiden.

In Rusland hebben in vijf regio's proeven

Bron: Woods Hole Research Centre

plaatsgevonden met een verplicht certificeringssysteem. Dit is enigszins omstreden door het ontbreken van controle door derden. Onafhankelijk van het Federale Staatsbosbeheer wordt gewerkt aan een 'nationale standaard voor duurzaam bosbeheer', die op die van het PEFC lijkt. Echter, Greenpeace en het WWF bekritisieren dit proces. Onder regie van WWF Rusland is een FSC werkgroep in het leven geroepen met steun van onder andere het Russische ministerie van Economische zaken en de Wereldbank. Zeven bosgebieden van in totaal bijna 1,4 miljoen ha en negen CoC houtverwerkende bedrijven zijn inmiddels (december 2003) gecertificeerd volgens FSC richtlijnen. Daarnaast zijn 12 bedrijven bezig FSC certificering rond te krijgen, waaronder het op één na grootste houtbedrijf van Rusland: Cherepovetsles. Dit bedrijf beheert

Kerncijfers

Totale landoppervlak 1688 miljoen ha (496 x Nederland); bosoppervlak 851 miljoen ha; Bevolking 147 miljoen inwoners; Bruto Nationaal Inkomen per hoofd US\$ 2235; rondhoutproductie 165 miljoen m^3 ; export rondhout 20 miljoen m^3

Ongerepte taiga?

De legendarische Russische taiga is niet de vrijwel oneindige wildernis die we veronderstellen. Een recente studie naar de ongerepteheid van het Russische bos laat zien dat ongeveer een kwart van het bosareaal tot de nog intacte boslandschappen gerekend kan worden: echte wildernis, met nauwelijks menselijke ingrepen en een oppervlakte van minimaal 50.000 ha. Oostelijk Siberië is het meest ongerept met 39% van het bosoppervlak als intact boslandschap, in het Russische verre Oosten is dit 30% en in westelijk Siberië 25% (Aksenov, D. et al. 2002. Atlas of Russia's Intact Forest Landscapes).

835.000 ha bos en verkoopt jaarlijks ruim 1,2 miljoen m³ rondhout aan houtverwerkende bedrijven in Scandinavië en Duitsland. Behalve het gebrek aan financiële middelen, wat het belangrijkste obstakel is, staan het gebrek aan infrastructuur, wettelijke conflicten tussen (FSC) principes en de Russische wetgeving, gebrek aan Russische experts op het gebied van certificering en de complexe eigendomssituatie, certificering van het bosbeheer in de weg.

Houtproductie en -verwerking

Gezien de totale jaarlijkse bijgroei van de Russische bossen en de huidige zeer beperkte kap is er ruimte voor een aanzienlijke vergroting van de houtoogst. De staande houtvoorraad bedraagt 89 miljard m³, waarvan meer dan de helft bestaat uit bossen aan het eind van hun ontwikkelings-cyclus (climax), waar nauwelijks meer bijgroei plaatsvindt. Volgens schattingen van het European Forest Institute in 2002 is ten opzichte van de voormalige Sovjet-periode (1990) de houtoogst met driekwart afgenomen tot een niveau van 93 miljoen m³ industrieel rondhout. FAO-cijfers voor 2001 gaan uit van een totale rondhoutproductie van 165 miljoen m³ waarvan 118 miljoen m³ industrieel rondhout en 47 miljoen brandhout m³. Uitgedrukt als percentage van

de jaarlijkse bijgroei wordt in de Russische Federatie slechts 9% van de bijgroei daadwerkelijk geoogst. Meer dan 80% van het bos wordt geoogst via kaalkap, dat vaak over grote oppervlakten (> 50 ha) plaatsvindt.

De houtoogst wordt in Rusland opgevat als een activiteit van de houtverwerkende industrie. Door het gescheiden systeem van houtproductie en houtoogst zijn de bosexploitatiebedrijven er nauwelijks in geïnteresseerd om het bos op een duurzame wijze te beheren. Zij kopen het hout op stam gewoonlijk tegen een zeer lage prijs, waardoor het bosbeheer economisch nauwelijks uit kan.

Bosexploitatiebedrijven kunnen de oogstrechten kopen voor een bepaalde bosopstand of bepaalde bosgebieden leasen voor een periode van 1 tot 49 jaar. De kaplicenties worden toegewezen door directe onderhandeling, door openbare verkoop (auction) of door te tenderen. Op dit moment (2002) hebben de licentiehouders kaprechten verworven voor 85 miljoen m³ per jaar. De meeste licentiehouders zijn typisch voormalige staatsbedrijven.

De Russische bosexploitatie-sector is door de economische crisis voortdurend achteruitgegaan. De omvangrijke houtreserves worden daardoor verre van optimaal benut: door ver-

ouderde installaties, machines en technieken wordt het hout drie tot vier keer minder effectief verwerkt in vergelijking tot in de meeste westerse landen. Een groot probleem is ook de slecht ontwikkelde infrastructuur; met name transport en telecommunicatie.

In 2001 was circa 95% van de houtverwerkende industrie geprivatiseerd en meer dan 30.000 bedrijven waren actief in de houtverwerkende sector. De binnenlandse vraag naar houtproducten zal naar verwachting in het komende decennium met een factor 2 tot 7 stijgen. De Russische federale overheid schat de vooruitzichten voor de export gunstig in: naar verwachting zal in 2010 de internationale vraag naar gezaagd hout met 8% zijn toegenomen, naar rondhout met 10% en naar papier met 45%.

Productie, import, export en verbruik van industrieel rondhout in de Russische federatie in 2001 (* 1000 m³)

	Totaal	Naaldhout	Loofhout
Productie	118.700	91.500	27.200
Import	625	600	25
Export	31.693	23.694	7.999
Verbruik	87.63	68.406	19.226

Bron: FAOSTAT, Forestry data and Forestry Trade Flow in 2001

Jaarlijks verbruik van hout en houtproducten in de Russische Federatie (in rondhout equivalenten)

Inclusief brandhout

96 miljoen m³ = 656 m³ per inwoner

zelfvoorzieningsgraad 172%

Bron: FAOSTAT 2002

Exclusief brandhout

51 miljoen m³ = 345 m³ per inwoner

zelfvoorzieningsgraad 234%

Structurele veranderingen nodig

Om het ontwikkelingspotentieel van de bossector beter te kunnen benutten, zullen er structurele veranderingen nodig zijn. Met name de financiering van het bosbeheer zal ingrijpend moeten worden aangepast. De Russische overheid overweegt om een systeem van concessies te gaan invoeren, waarbij grote bosoppervlakten voor lange tijd in beheer en exploitatie worden gegeven. Vooral voor moeilijk toegankelijke gebieden kan dit een optie zijn. De concessiehouders zullen dan aanzienlijk moeten investeren in wegebouw en in sociale en milieuprogramma's. Bovendien kan het concessiesysteem er aan bijdragen om illegale houtoogst te bestrijden.

Illegale houtkap

In 2001 berichtte de Russische fiscale politie dat Rusland circa 1 miljard US\$ misloopt in de bos- en houtsector als gevolg van de illegale kap van 30 miljoen m³ industrieel rondhout. Onlangs heeft de minister van Natuurlijke Hulpbronnen toegegeven dat illegale kap betrekking heeft op circa 10% van alle bosbouwpraktijken. De situatie is met name slecht in het Russische Verre Oosten. Dit gebied ligt buiten de invloedssfeer van de hoofdstad en juist dicht bij de explosief groeiende economieën in Azië. In deze regio wordt geschat dat de helft van het hout van illegale herkomst is. Rusland heeft op overheidsniveau een protocol opgesteld met China dat de handel in illegaal hout tussen beide landen moet tegengaan. Voor het Noordwesten van Rusland, heeft WWF Rusland op basis van de totale houtconsumptie en de houtoogststatistieken, een inschatting gemaakt van de hoeveelheid illegaal geoogst hout: het gaat om 11,2 miljoen m³, oftewel 27% van de totale houtoogst in deze regio.

Het probleem rond illegale houtkap is vooral in de afgelopen 10 jaar ontstaan door de snelle privatisering van de houtindustrie gecombineerd met het wegvallen van subsidies (en dus controle) door het Russische Staatsbosbeheer. Om voldoende inkomsten te genereren is het Staatsbosbeheer zelf hout gaan oogsten. Volgens Greenpeace Rusland is de situatie sinds 2000 nog verder verslechterd, toen de verantwoordelijkheid over het bos van het Russische Staatsbosbeheer naar het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen is gegaan. Een gunstige ontwikkeling is dat met name grote exploitatiebedrijven zelf bij de overheid aandringen op het nemen van maatregelen om duurzaam bosbeheer te bevorderen. Dit gebeurt niet uit edele motieven, maar omdat deze bedrijven merken dat de markt dat vraagt.

Conclusie

De huidige situatie in de bosbouwsector is duidelijk een compromis tussen de voormalige planeconomie en een markteconomie in ontwikkeling, met alle problemen van dien. Steeds vaker gaan stemmen op om de bossen te privatiseren en de boswet biedt daarvoor steeds meer mogelijkheden. Experts waarschuwen echter voor overhaaste privatisering omdat dat de ecologische functie van het bos zou kunnen benadelen. Met de ontwikkeling van een bospachtsysteem wordt privatisering op den duur mogelijk, waarbij lange-termijn pachters waarschijnlijk de eerste grote particuliere boseigenaren van de Federatie zullen worden.

Een belangrijke ontwikkeling is de heroriëntatie van de houtproductie in de richting van consumentenbehoeften. Daarbij werkt de Russische houtverwerkende sector steeds meer aan productdifferentiatie en een efficiënter gebruik van grondstoffen.

Leen Kuiper

Mark van Benthem